

Indikaatorite „Ettevõtjatulu“ ja „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs 2009. a andmetel, aruande lühikokkuvõte 2010

Tellija: Põllumajandusuuringute Keskus
Töö teostaja: OÜ AgriNet
Jäneda, 2010

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks oli välja selgitada, mil määral on Eesti maaelu arengukava keskkonnaalased meetmed aidanud säilitada ja suurendada keskkonnasõbralike põllumajandustootjate tulutaset.

MAK 2007-2013 II telje raames makstud toetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele on võetud kasutusele indikaator „Ettevõtjatulu”. Andmete analüüsimisel on keskendutud nendele näitajatele, mis on otseselt seotud põllumajandustootjatele makstud toetustega hindamaks nende mõju vastavatele majandusnäitajatele.

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdud mahetoodete osa” analüüsimiseks vajalike andmete saamiseks viidi FADN valimisse kuulunud mahetootjate hulgas läbi küsitlus. Kusjuures, küsitleti vaid neid mahetootjaid, kellel oli 2009. aasta seisuga õigus müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele ehk kellel oli üleminekuaja läbinud maid ja/või loomi. Analüüsiks vajalike andmete saamiseks küsitleti 122 mahetootjat, sh 102 mahetootjat majandusliku suurusega rohkem kui 2 ESU, kes osalevad ka FADN andmekogumise võrgustikus ning lisaks 20 väikest mahetootjat suurusega 0,5 kuni 2 ESU.

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa” analüüs

Küsimused olid mahetoodangu tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna toodanguliikide lõikes ning viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamise ja peamiste turustuskanalite kohta mahetoodangu realiseerimisel.

Loomakasvatustoodangust oli viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osa kõige suurem (69%) kanamunade realiseerimisel. Eluslambaid ja lambaid lihaks realiseeriti viitega mahepõllumajandusele vastavalt 52% ja 51% (2008. aastal vastavalt 82% ja 38%). Elusvesiseid ja veiseid lihaks müüdi viitega mahepõllumajandusele vastavalt 35% ja 34% (2008. aastal vastavalt 34% ja 7%). Lehmapiima realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 8% (2008. aastal 3%).

Võrreldes 2008. aastaga on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osa kogu müügitahust oluliselt tõusnud mugul- ja juurköögiviljade, kapsaste, maasikate ja mustsõstarde puhul. Samas teraviljade (v.a rukis) mahedana realiseerimise osa kogu müügitahust on võrreldes 2008. aastaga vähenenud 19%-31%. Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud astelpaju marjade, õunte ja kartuli osa kogu müügitahust on jäänud enam-vähem samale tasemele.

Loomakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 62% küsitletud mahetootjatest (2008. aastal 60%). Kõige levinumaks viiteks loomakasvatustoodangu realiseerimisel oli suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 71% küsitletuist (2008. aastal 64%). Kirjalikku viidet kasutas 34% (2008. aastal 36%). 2008. aastaga võrreldes on märgata loomakasvatustoodangu mahedana realiseerimisel suulise viitamise kasvu ning seda pea kõikide loomakasvatustoodangu liikide lõikes.

Taimakasvatustoodangu mahetoodanguna realiseerimisel oli kasutatud kõiki kolme viidet. Kartuli, maasikate ja vaarikate mahedana realiseerimisel oli kõige rohkem kasutatud suulist viidet. Teraviljade realiseerimisel kasutati peamiselt kirjalikku viitamist. Astelpaju marjade ja heina realiseerimisel kasutati suulist ja kirjalikku viidet võrdselt. Ökomärgiga viitamist kasutati kapsaste, vaarikate ja mustsõstarde, õunte, maasikate ning mugul- ja juurköögiviljade realiseerimisel.

Taimakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 77% küsitletud mahetootjatest (2008. aastal 64%). Kõige levinumaks viiteks oli kirjalik viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 58% küsitletuist. Suulist viidet kasutas 47% ja ökomärki 12% küsitletuist.

Üldkokkuvõttes viitas taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel mahetootmisele 77% küsitletud mahetootjatest (2008. aastal 66%). Kõige levinumaks viitamisviisiks taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel osutus 2009. aastal suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 68% küsitletuist (2008. aastal 47%). Kirjalikku viidet kasutas 39% ja ökomärki 6% küsitletud mahetootjatest (2008. aastal vastavalt 44% ja 10%).

Kõige tähtsamaks peamiseks turustuskanaliks (38% küsitletutest) oli müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale (2008. aastal 32%), järgnes müük talust kohapealt (29%) (2008. aastal 32%). 10% küsitletud mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müügi mahetoodanguna tööstusele/töötlejale (2008. aastal 5%), 7% teisele mahetootjale ja 5% tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale.

Tähtsuselt teiseks peamiseks turustuskanaliks (27% küsitletutest) oli müük talust kohapealt (2008. aastal 23%), järgnes müük teisele mahetootjale (20%) (2008. aastal 15%). 17% küsitletuist nimetas tähtsuselt teiseks turustuskanaliks müügi otse kliendile koju (2008. aastal 9%), 6% mahetootjatest kasutasid teise turustuskanalina müüki tavatoodanguna tööstusele/töötlejale (2008. aastal 16%), järgnes müük turul (5%).

Indikaatori “Ettevõtjatulu” analüüs

MAK 2007-2013 II telje raames makstud toetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele on võetud kasutusele indikaator “Ettevõtjatulu”. Indikaatori “Ettevõtjatulu” analüüsimisel on keskendunud nendele näitajatele, mis on otseselt seotud põllumajandustootjatele makstud toetustega hindamaks nende mõju vastavatele majandusnäitajatele.

Indikaatori “Ettevõtjatulu” peamisteks analüüsiobjektideks on netolisandväärtsus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum, mis on arvatud keskmiselt ettevõtte kohta. Võttes arvesse, et põllumajandus-tootjad on nii tootmisstruktuuri kui ka suuruse (nii põllumajandusmaa pindala kui ka loomade arvu poolest) poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõuühiku ning põllumajandusmaa hektari kohta.

Indikaatori “Ettevõtjatulu” analüüsimiseks on 2009. aastal vastavat toetust taotlenud ettevõtetest moodustatud 10 gruppi:

- mahepõllumajandusliku tootmise toetust taotlenud tootjad majandusliku suurusega 0,5-2 ESU (edaspidi **Mahetootjad alla 2 ESU**) (17 tootjat);
- mahepõllumajandusliku tootmise toetust taotlenud tootjad majandusliku suurusega üle 2 ESU (edaspidi **Mahetootjad üle 2 ESU**) (82 tootjat);
- keskkonnasõbraliku majandamise toetust ning keskkonnasõbraliku tootmise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSM tootjad**) (272 tootjat);

EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 II TELJE HINDAMINE

- ebasoodsamate piirkondade toetust taotlenud tootjad (edaspidi **ESA tootjad**) (263 tootjat);
- Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **Natura (Meede 2.2) tootjad**) (52 tootjat);
- Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **Natura (Meede 2.7) tootjad**) (29 tootjat);
- poollooduslike koosluste hooldamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **PLK tootjad**) (36 tootjat);
- ohustatud tõugu looma pidamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **OTL tootjad**) (31 tootjat);
- II telje toetusi taotlenud tootjad (edaspidi **II telje tootjad**) (405 tootjat);
- II telje toetusi mittetaotlenud tootjad (edaspidi **Tavatootjad**) (79 tootjat).

Mahetootjal (üle 2 ESU) oli 2009. aastal kasutada keskmiselt 91,7 ha põllumajanduslikku maad (alla 2 ESU mahetootjatel 15,3 ha). Maakasutuse poolest olid kõige suuremad Natura (M 2.2) tootjad (keskmiselt 179,9 ha maad), järgnesid PLK ja KSM tootjad vastavalt 168,9 ha ja 149,5 ha maad. Tootjate gruppide lõikes oli kõige suurem erinevus söödakultuuride (rohumaad) osas: mahetootjatel (nii alla 2 ESU kui ka üle 2 ESU) oli üle 80% maast söödakultuuride all, OTL tootjatel 82% ja KSM tootjatel 46%.

Mahetootjatel alla 2 ESU moodustas 99% kogu tööjõukulust tasustamata tööjõud ning mahetootjatel üle 2 ESU 75%. KSM ja tavatootjatel moodustas omanike tasustamata tööjõukulu vastavalt 43% ja 45% kogu tööjõukulust.

Keskmiselt 65% alla 2 ESU ning 51% üle 2 ESU mahetootjatest ei ole 2009. aastal tootmisesse investeringuid teinud (2008. aastal vastavalt 73% ja 25%). Kõige vähem mitteinvesteerinud ettevõtteid (21%) oli PLK tootjate hulgas (2008. aastal 32%), KSM ja tavatootjate hulgas oli selliseid ettevõtteid vastavalt 45% ja 54%. Üle 200 000 krooni ettevõtte kohta investeringuid teinud ettevõtteid oli kõige rohkem PLK ja Natura (M 2.2) tootjate hulgas (vastavalt 30% ja 29%). Tavatootjatest investeeris üle 200 000 krooni ettevõtte kohta 15% ettevõtetest.

Kõige rohkem sissetulekut (k.a toetused) põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said tava- ja KSM tootjad (vastavalt 9 469 kr/ha ja 9 165 kr/ha). ESA ja Natura (M 2.2) tootjad said sissetulekuid hektari kohta enam-vähem sarnaselt (vastavalt 7 719 kr/ha ja 7 190 kr/ha). PLK, Natura (M 2.7) ja OTL tootjad said sissetulekuid hektari kohta teiste gruppidega võrreldes (v.a alla 2 ESU mahetootjad) oluliselt vähem.

MAK II telje toetused sissetulekute struktuuris 2009. aastal:

- Üle 2 ESU mahetootjatel moodustas mahepõllumajandusliku tootmise toetus 22% ning alla 2 ESU mahetootjatel 10% (2008. aastal vastavalt 30% ja 19%);
- KSM tootjatel moodustas keskkonnasõbraliku majandamise toetus 6%;
- ESA tootjatel moodustas ebasoodsamate piirkondade toetus 4% (2008. aastal 5%);
- Natura (M 2.2) tootjatel moodustas Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antav toetus 1% (2008. aastal 1%);
- PLK tootjatel moodustas poollooduslike koosluste hooldamise toetus 12% (2008. aastal 14%);
- Natura (M 2.7) tootjatel moodustas Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antav toetus 3%;

EESTI MAAELU ARENGUKAVA 2007-2013 II TELJE HINDAMINE

- OTL tootjatel moodustas ohustatud tõugu looma pidamise toetus 2%;
- II telje tootjatel moodustasid MAK II telje toetused keskmiselt 11%.

Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna tootsid 2009. aastal kõige rohkem arvestuslikku netokasumit mahetootjad üle 2 ESU (896 kr/ha), järgnesid Natura (M 2.2) ja PLK tootjad vastavalt 756 kr/ha ja 765 kr/ha. KSM tootjad tootsid arvestuslikku netokasumit keskmiselt 35 kr/ha, OTL ja ESA tootjad vastavalt 138 kr/ha ja 270 kr/ha.

MAK II telje toetuste mõju arvestusliku netokasumi kujunemisele 2009. aastal:

- Mahetootjatel üle 2 ESU oleks arvestuslik netokasum tööjõuühiku kohta ilma mahepõllumajandusliku tootmise toetuseta jäänud miinusesse, kuid tänu sellele jõudsid nad positiivse tulemuseni;
- KSM tootjad oleks jäänud tugevasti miinusesse kui ei oleks saanud keskkonnasõbraliku majandamise toetust;
- ESA tootjad jõudsid positiivse tulemuseni vaid tänu neile makstud ebasoodsamate piirkondade toetusele;
- Natura (M 2.2) tootjatele makstud Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antav toetus ei avaldanud suurt mõju arvestusliku netokasumi suurusele;
- PLK tootjate arvestuslik netokasum hektari kohta oleks olnud peaaegu nullilähedane kui nad ei oleks saanud poollooduslike koosluste hooldamise toetust;
- Natura (M 2.7) tootjatele makstud Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antav toetus ei avaldanud suurt mõju arvestusliku netokasumi suurusele;
- OTL tootjatele makstud ohustatud tõugu looma pidamise toetusel oli positiivne mõju arvestusliku netokasumi kujunemisele;
- II telje tootjate arvestuslik netokasum oleks jäänud 2009. aastal tugevasti miinusesse kui neile ei oleks makstud II telje toetusi.